

เครือข่ายเกษตรทางเลือก ตำบลบ้านนา อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

สภาพโดยทั่วไปของตำบลบ้านนา

ตำบลบ้านนา อยู่ในพื้นที่ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง มีเนื้อที่ ๖๗.๘๒ ตารางกิโลเมตร หรือ ๔๒,๔๕๐ ไร่ ตำบลบ้านนาแบ่งพื้นที่ตามลักษณะเขตการปกครองออกเป็น ๑๓ หมู่บ้าน

ลักษณะภูมิประเทศ สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของตำบลบ้านนา ตอนบนเป็นที่ราบสูงเชิงเขา ลักษณะของดินเป็นดินเหนียวปนดินลูกรัง เหมาะแก่การปลูกยางพารา และไม้ยืนต้น พื้นที่ตอนล่างเป็นที่ราบลุ่ม ดินมีลักษณะเป็นดินร่วน และ ดินเหนียว มีความอุดมสมบูรณ์ปานกลาง ถึงสูงเหมาะแก่การปลูกพืชไร่ และ ข้าว ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มมีคลองไหลผ่าน คือคลองประแสร์ และ คลองบุญสัมพันธ์ และคลองวังยาง – น้ำขาว นอกจากนี้ยังมีฝายเก็บกักน้ำอีก ๘ แห่ง สระน้ำสาธารณะ ๕ แห่ง ตำบลบ้านนา มี ๑,๕๕๕ ครัวเรือน ประชากรรวม ๘,๐๑๒ คน ความหนาแน่น ๑๑๗.๘๗ คน/ตารางกิโลเมตร ด้านการประกอบอาชีพสวนยาง ไม้ผล ไม้ยืนต้น รับจ้างทั่วไป เป็นต้น

การก่อเกิดเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ตำบลบ้านนา

การก่อเกิดเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ตำบลบ้านนา เป็นกระบวนการที่ค่อยเติบโตขึ้นจากการพูดคุยถึงปัญหาที่เป็นอยู่ มาสู่การทดลองริเริ่มแก้ไขปัญหาของตนเอง จนเกิดเป็นความรู้ขยายต่อกันไปภายในชุมชน และข้ามไปยังชุมชนใกล้เคียง เปิดเวทีชาวบ้านประชุมร่วมกันคิดและแก้ไขปัญหา วางแผนการพัฒนาชุมชน กระทั่งเกิดการประสานความร่วมมือและช่วยเหลือกันและรวมกลุ่มเป็นเครือข่าย

ปัญหาที่ชาวตำบลบ้านนาพูดคุยกันคือ เริ่มมองเห็นปัญหา และผลเสียของการใช้สารเคมีในการผลิตการเกษตร พบว่า ตัวชาวบ้านเองมีความเจ็บป่วยจากการใช้สารเคมีมากขึ้น บางรายป่วยหนักถึงขั้นต้องส่งโรงพยาบาล เกิดความรู้สึกว่าสมรรถภาพร่างกายแย่งเพราะสารเคมีเกษตรสะสมอยู่ในร่างกาย ภูมิคุ้มกันของร่างกายลดลง เจ็บป่วยโดยไม่รู้สาเหตุ

ด้านการผลิต ทั้งรูปแบบการทำสวนผลไม้ ทำไร่ ทำนา พบว่าผลผลิตตกต่ำลงทุกปีสวนทางกับความคิดตามคำโฆษณาของผลิตภัณฑ์สารเคมีการเกษตรที่ว่า ยิ่งใช้ยิ่งดี โตไว ใช้มาก ผลผลิตยิ่งมาก ชาวบ้านอยู่ในสภาพรายได้จากผลผลิตตกต่ำขณะที่ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น รายจ่ายกว่าครึ่งหนึ่งของต้นทุนคือ ค่าปุ๋ย ยาสารเคมี รายได้ไม่คุ้มรายจ่าย เกิดปัญหาหนี้สิน

ขณะที่สภาพพื้นดินที่ใช้ทำการเกษตรเสื่อมโทรมลง ดินแข็ง แห้ง มด แมลง หรือไส้เดือนหายไป สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลงเพราะสารเคมีที่ฟุ้งกระจายในอากาศส่งกลิ่นเหม็นไปทั่วบริเวณ สารเคมียังแพร่กระจายลงสู่แหล่งน้ำ กลายเป็นคลองที่ไม่สะอาด กุ้ง ปู ปลา พืชน้ำหายไป

ชาวบ้านหลายคนย้อนคิดถึงภาพการทำเกษตรในอดีต ที่ไม่ได้พึ่งพาสารเคมี แต่อาศัยปุ๋ยธรรมชาติ คนรุ่นก่อนอยู่ได้ไม่เป็นหนี้ ดินดีน้ำดี ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม สุขภาพของคน แข็งแรง

แต่วันนี้ข้าวในนา ปลาในหนอง มันเกิดการไม่สมดุลในการครองชีพ ผนวกกับวิถีชีวิตแบบใหม่ ที่ผู้ผลิตต้องการผลิตจำนวนมากๆเพื่อการค้า จึงเกิดความเชื่อที่ว่าถ้าใช้ปุ๋ยเคมีแล้ว จะทำให้ผลผลิตเพิ่มจำนวนมากขึ้น

ชาวชุมชนพบว่า ปัญหาหลักจากสารเคมี คือ ปัญหาสุขภาพที่แย่ง ปัญหาหนี้สิน ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง ปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนให้ต้องเปลี่ยนไป เกิดปัญหาอื่นๆเป็นลูกโซ่ตามมา เช่น พ่อบ้าน แม่บ้านต้องทำงานหนักขึ้นหาเงินมาใช้หนี้สิน ทำให้ไม่มีเวลาให้กับลูก และการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน งานบุญ การหากินตามธรรมชาติ เช่น กุ้ง ปู ปลา พืชผักสมุนไพรเป็นไปด้วยความยากขึ้น

เมื่อได้จุกคิดได้ จึงสรุปได้ว่าเราต้องเลิกใช้สารเคมีที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ทั้งน้ำ ดิน อากาศ ซึ่งกระจายไปทั่วทั้งตำบลบ้านนาและพื้นที่ใกล้เคียง ตกลงร่วมกันจัดตั้งกลุ่มเกษตรอินทรีย์ โดยร่วมกันทดลองทำเกษตรอินทรีย์ เพื่อการฟื้นฟูชีวิตให้กับดิน และสิ่งที่ตามมาคือการลดต้นทุนในการผลิต สุขภาพของเกษตรกรก็ดีขึ้น

จากแนวคิดของคนกลุ่มหนึ่งได้เชื่อมโยงไปยังคนอื่นๆในตำบล แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น และมีความคิดเห็นไปในทางเดียวกัน จึงมีการรวมตัวกันจัดตั้งเครือข่าย ของผู้สนใจในแนวคิดการพลิกฟื้นวิถีเกษตรกรของคนตำบลบ้านนา ในช่วงเวลาที่มีการรวมกลุ่ม และขยายเป็นเครือข่าย ได้มีการปรึกษาหารือกับองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านนา จนกระทั่งได้เข้ามาเป็นอีกหนึ่งแรงสนับสนุนการดำเนินการจัดตั้งเป็นเครือข่าย

แนวความคิดดำเนินงาน

สมาชิกเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ตำบลบ้านนา กำหนดแนวคิดการทำงานไว้ว่า “ความเชื่อว่า ดินดี น้ำดี อากาศดี มีปัจจัยการผลิตเป็นของตนเอง มีแหล่งทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ เหมือนในอดีต ชีวิตจะอยู่ได้ อย่างอยู่ดีมีสุข กินอิ่ม นอนอุ่น ความเชื่อจะเกิดขึ้นได้ต้องเกิดจากการรวมตัวของคนในชุมชน มาร่วมกันคิด มาร่วมกันสร้าง”

การพึ่งพาตนเองและการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

กิจกรรมสำคัญของเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ตำบลบ้านนา ได้แก่

๑. ฟื้นฟูการทำนา ยึดหลักเกษตรชีวภาพ มีการทำนารวม เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ตำบลบ้านนาที่ดินสาธารณะมาทำนาปลอดสารพิษ สาธิตให้เห็นถึงการพลิกฟื้นวิถี อาชีพทำนา โดยยึดหลัก การธรรมาธรรมชาติดี ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ทำการผลิต จากการทำนาสาธิต มีคนสนใจก็มีการอบรม ทั้งการทำนา และการผลิตปุ๋ยชีวภาพ และก็เกิดการขยายผลไปยังครอบครัวอื่นๆต่อไป

๒.พัฒนาคน แคนนำ ทำงานร่วมกัน การมีส่วนร่วม การให้ความรู้จากการปฏิบัติจริง ผู้ที่เข้ามาอบรมสามารถนำไปปฏิบัติได้ทันที นอกจากทางด้านเทคนิคในการผลิตแล้ว เรื่องจิตสำนึก และความเข้าใจในการครองชีพมีความจำเป็นอย่างสูง การลดละเลิก การทำบัญชีครัวเรือน บันทึก รายรับ รายจ่าย วิธีของการอยู่อย่างพอเพียง เข้าใจตนเอง รู้ประมาณ ได้มีการพัฒนากัน พูดคุย กันตลอดเวลา จากการประชุมร่วมกัน และลงสู่การปฏิบัติที่เป็นจริง

๓.พัฒนาเยาวชน มีการจัดเยาวชนเข้าค่ายฝึกอบรมเรียนรู้วิถีชีวิต การผลิต และความเข้าใจถึงภูมิปัญญาของคนรุ่นก่อน ให้เข้าใจถึงแนวทางการดำรงชีวิตที่แท้จริง

๔.ถอดองค์ความรู้กิจกรรมของเครือข่าย หลังจากการจัดตั้งเครือข่ายมากกว่า ๓ ปี ทางคณะกรรมการเครือข่าย และคณะทำงานศูนย์ปฏิบัติการต่อสู้เพื่อเอาชนะปัญหาความยากจน ภาคประชาชน(ศตจ.ปชช.) ได้คิดร่วมกันว่าในเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ตำบลบ้านนา ควรจะมีการถอด และจัดเก็บองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน ที่ถูกพลิกฟื้นขึ้นมา เพื่อเป็นหลักสูตรต่อคนใน ชุมชน และต่อสาธารณชน ให้เข้าถึงองค์ความรู้ที่ชาวบ้าน

๕.เข้าร่วมงานกับเครือข่ายทรัพยากรชายฝั่ง คือ เครือข่ายลุ่มน้ำประแสร์ ที่เป็นลุ่มน้ำที่ ไหลผ่านตำบลบ้านนา ที่จะต้องทำความเข้าใจให้กับเกษตรกรว่า การใช้สารเคมี คือการทำลาย แหล่งน้ำที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ อาจก่อเกิดน้ำเน่า ทำลายวงจรชีวิตของสัตว์น้ำ จากต้นน้ำถึง ปลายน้ำ หรือจากภูผาถึงทะเล มีการเชื่อมร้อยเป็นเครือข่ายลุ่มน้ำประแสร์ ที่มีสมาชิกถึง ๗ ตำบล ที่มีแม่น้ำประแสร์ไหลผ่าน

๖.รับรองสถานภาพองค์กรชุมชน ปลายปี ๒๕๔๙ เครือข่ายเป็นแกนนำในการสำรวจข้อมูล องค์กรชุมชน ในตำบลบ้านนา เพื่อนำไปสู่การรับรองสถานภาพขององค์กรชุมชนโดยสถาบัน พัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) จากการสำรวจขององค์กรชุมชน ที่ทำงานร่วมกับองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น แกนนำของเครือข่าย และทางองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้เกิดแนวคิดการ ทำงานร่วมกันแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เมื่อแกนนำของเครือข่ายได้เห็นข้อมูลองค์กรชุมชนในตำบล พบว่า หลายกลุ่มมีศักยภาพ ในพื้นที่ จึงก่อเกิดแนวคิดที่ต้องทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการเพื่อการ วางแผน แก้ปัญหากันเองภายในชุมชนและยังง่ายต่อการทำงานร่วมกับภาครัฐที่พร้อมเข้ามา สนับสนุนในการทำงานของชุมชน

๗.สภาองค์กรชุมชน จากงานรับรองสถานภาพขององค์กรชุมชนในตำบลบ้านนา วันนี้ กำลังขยับไปสู่การทำงานเชิงบูรณาการของทุกองค์กรที่มีอยู่ในตำบล มีการพบปะกันทุก ๒ เดือน ใช้สถานที่อบต.บ้านนาเป็นศูนย์ประสานงานและเป็นที่พักประชุมของเครือข่ายระดับตำบล หรือสภา องค์กรชุมชนระดับตำบล นั่นคือจุดเริ่มต้นของการทำงานร่วมกันของคนทั้งตำบล

วันนี้ของเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ตำบลบ้านนา

จากความไม่รู้สู่ความรู้ จากปัญหาสู่การแก้ปัญหา ชุมชนค้นพบปัญหาของตนเองแล้วลงมือ แก้ปัญหานั้น ในที่สุดได้เกิดการรวมตัวสู่การขยายผล ลงมือปฏิบัติ เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เกิด การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้กันเองภายในเครือข่าย และยังมีเชื่อมโยงสู่เครือข่ายภายนอก มีการ

เกิดเป็นต้นแบบของการเรียนรู้สู่การขยายผลภายในตำบลของตนเอง จากรูปธรรมที่เกิดขึ้น ยังมีการประสานงานกับภาครัฐ ในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด และมีการเชื่อมโยงเป็น ขบวนการองค์กรในระดับตำบลของตนเอง